

Tehát a *hát* hátha Petőfinél is...

A *hát* diskurzusjelölő Petőfi 1846 előtti prózai műveiben és a *János vitéz*ben

Szente Gábor (PTE)

A *hát* nemcsak a leggyakrabban előforduló, hanem a történeti korpuszokban és a jelenkori használatait tekintve is a legtöbbet vizsgált diskurzusjelölő a magyarban (például Schirm 2007-2008, ill. Németh T. 1998). Figyelemre méltó, hogy már a 15. századtól kezdve megtalálható történeti műveinkben (Schirm 2007-2008).

Nem tisztázott azonban, milyen szerepet tölt be a *hát* irodalmi szövegekben. A dialektusokat és az élőbeszédet az irodalmi nyelvbe emelő Petőfi életműve különösen alkalmas tünik a diskurzusjelölők kutatására.

A *János vitéz* az „extrém multifunkcionalitást” mutató *hát* diskurzusjelölőben (Dér 2016) igen gazdag – mintegy 50 darab található benne, változatos szerepekben. A műben megfigyelhető használati körök feltárása érdekes lehet egyrészt a *hát* grammatikalizációja (Traugott 1995) folyamán kialakult régi és újabb jelentésekre nézve (ide tartozik többek között a kérdésbevezetőként és a konklúziósóként való alkalmazás, továbbá az egyéb kommunikációs-szervező, valamint a különféle beszélői attitűdöket kifejező funkciók), másrészt lehetőséget kínál az elbeszélő költemény pragmatikai megközelítésére.

A *János vitéz* a mai olvasó számára zárt korpusz, nyelvi világa már nem közvetlenül hozzáférhető; ha kizárólag anyanyelvi kompetenciánkra támaszkodunk, az bizonyos szövegrészek téves értelmezését eredményezheti. A korszak nyelvállapota és a szerző nyelvhasználati sajátosságai iránti érzékenység – azaz a pótkompetencia (Forgács 1993-1994; Fischer 2007) – a megjelenés évének végéig keletkezett prózai alkotásai alaposabb megismerésével fejleszthető. Kutatásomban a *János vitéz* mellett főleg Petőfi 1836 és 1845 között írt levelei, illetve az *Úti jegyzetek* (1845) alkotják a vizsgálati korpuszt.

Az előadás során a *hát* szakirodalomban eddig leírt többféle funkciójára mutatok be példákat a korpuszból. A prózai művek rendszerint plasztikusabb szöveggörnyezete megkönnyíti a pragmatikai (és szemantikai) viszonyok feltérképezését. Ugyanakkor szembetűnően magas ezekben a *tehát* szó előfordulása – feltehetőleg döntő többségében diskurzusjelölőként. Végül igyekszem választ adni arra a kérdésre, hogyan járul hozzá a *hát* a *János vitéz* egyedi stílusához.

Dér Csilla Ilona 2016. A *hát* multifunkcionalitása a beszédműfajok és a diskurzusjelölő-társulások függvényében. Elhangzott a *Beszédkutatás* konferencián. Budapest, 2016.10.17.

Fischer, Olga 2007. *Morphosyntactic Change – Functional and Formal Perspectives*. Oxford: Oxford University Press.

Forgács Tamás 1993–1994. Zárt korpuszok és pótkompetencia. *Néprajz és Nyelvtudomány* 35:17–23.

Németh T. Enikő 1998. A *hát, így, tehát, mert* kötőszók pragmatikai funkciójának vizsgálata. *Magyar Nyelv* 94/3:324–331.

Schirm Anita 2007–2008. A *hát* diskurzusjelölő története. *Nyelvtudomány* III–IV:185–201.

Traugott, Elizabeth Closs 1995. *The Role of the Development of Discourse Markers in a Theory of Grammaticalization*. <http://web.stanford.edu/~traugott/papers/discourse.pdf>